

"דרום אפריקה לא השתנתה הרבה מאז האפרטהייד"

האמן הדרום אפריקני מוהאו מודיסאקנג משתמש בגופו כדי לחשוף את הצלקות שהותירה בו ובקהילתו היסטוריה ארוכה של גזענות. בריאיון לרגל תערוכה ראשונה בארץ, הוא מספר על הדרך שלו להצלחה, איזו השראה מצא במנהגי האבל של אמו - ועל הצביעות של השיח במולדתו: "אי אפשר לדבר על האפרטהייד כי זה פוגע בלבנים"

צילום של מוהאו מודיסאקנג

רעות ברנע פורסם: 02.09.20, 08:08

בשבוע שעבר, שוטרים ירו בצעיר שחור בשם ג'ייקוב בלייק בוויסקונסין. בעודו שוכב בבית החולים ונלחם על חייו, תיעוד הירי גרם להתלקחות מחודשת של המחאות נגד הגזענות והאלימות המשטרתית בארצות הברית, ששכחו מעט מאז הריגתו של ג'ורג' פלויד לפני שלושה חודשים. בצעד חריג, גם [משחקי ליגת ה-NBA](#) נדחו לאות מחאה - והמתח הבין-גזעי [מוסיף לכבוש את הכותרות](#). אל תוך הקלחת הזאת בדיוק נכנסת האמנות של מוהאו מודיסאקנג מדרום אפריקה, שמציג לראשונה תערוכת יחיד בישראל - בגלריה ברורמן בתל אביב.

"הרבה ממה שקרה בארצות הברית הקביל למה שקרה בדרום אפריקה", אומר מודיסאקנג ל-ynet בשיחת טלפון מדרום אפריקה, שם הוא חי ומחלק את זמנו בין הערים קייפטאון ויוהנסבורג. "מדובר בשתי מדינות שבהן יש עליונות לבנה כבר עשרות שנים, ולא לקח זמן רב עד שהמחאות שם עוררו הזדהות גם אצלי. ההבדל המרכזי הוא שאצלנו, במשך עשרות שנים, לא מרשים לנו לכעוס. אנחנו לא יכולים לדבר על האפרטהייד - כי זה פוגע בשכנים הלבנים שלנו. הדרך הזו של עיצוב התודעה ההיסטורית היא מבחינתי קצת מוזרה. אני מרגיש לפעמים כבול. אני לא יכול להגיב בצורה שאנשים במקומות אחרים בעולם מגיבים, כי ההיסטוריה הקרובה של המדינה שלי לא מרשה את זה. מצפים מאיתנו להיות במצב של אמנזיה".

"העבודות מראות כיצד האלימות בדרום אפריקה השפיעה על הגוף השחור שלי". צילום של מוהאו מודיסאקנג

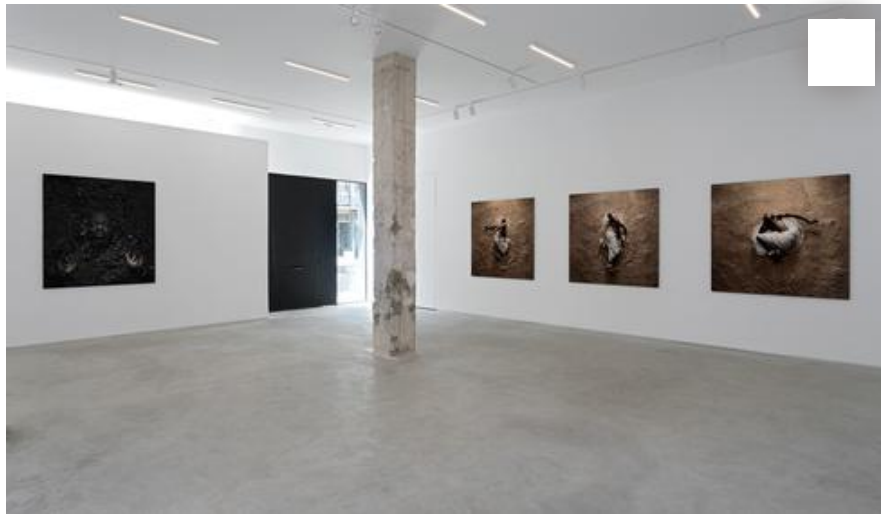
מודיסאקנג אומנם רק בן 34, אבל בעל רזומה מכובד בקנה מידה מקומי וגם בינלאומי. פסגת הקריירה האמנותית שלו עד כה הייתה כנראה לפני שלוש שנים, בשנת 2017, כשייצג את מולדתו דרום אפריקה בביאנלה לאמנות בוונציה – אירוע האמנות העכשווית החשוב בעולם, שמתקיים אחת לשנתיים בעיר התעלות האיטלקית. שלוש עבודות מתוך הפרויקט שהציג בוונציה, PASSAGE, מוצגות גם בתערוכה הנוכחית בתל אביב.

מודיסאקנג נולד וגדל בסווטו, מקבץ של עיירות שחורים בשולי העיר יוהנסבורג. סווטו, שבה היה שיעור השחורים העירוני הגבוה במדינה, נודעה בימי משטר האפרטהייד כאחד המקומות שבהם התעוררו באופן תדיר מחאות נגד השלטון, שקיבלו לא פעם צביון אליים. "כבר בבית הספר היסודי גילו את כישרון הציור שלי", הוא מספר. "אחת המורות ראתה אותי מצייר דיאגרמות בשיעור ביולוגיה. שני ההורים שלי לקחו את העניין ברצינות והחליטו לתמוך בזה. לאבא שלי, שהיה מורה בבית ספר תיכון בסווטו, הייתה תמיד גישה לציוד כתיבה וציור שהוא היה מביא איתו הביתה, ובכל פעם שחזרתי מבית הספר חיכו לי דפים ועפרונות".

בשנת 2004, עוד לפני שמלאו לז'18, נבחר מודיסקאנג להיות אחד משמונה תלמידים דרום אפריקנים שנסעו ללונדון להשתלמות באמנות, בשיתוף עם בית ספר אמריקני. "זו הייתה תקופה שפתחה בפניי חלון לעולם האמנות הבינלאומי", הוא נזכר. "השתתפנו בשיעורי אמנות, ביקרנו במוזיאונים, זו הייתה הפעם הראשונה שציירתי עם צבעי שמן אמיתיים. כל תקופה הזו גרמה לי לרצות ללמוד אמנות באופן מקצועי". הוא מספר כי הגיע להשתלמות עם קלסר מלא ציורים שצייר במהלך השנים, וקיבל עליהם תגובות נלהבות ממומחי אמנות. "זה הסתיים בזה שמכרתי את כולם", הוא צוחק.

אחרי ששב מלונדון, החליט להירשם ללימודים גבוהים באמנות. "הגשתי מועמדות לאוניברסיטת קייפטאון, ובמזל הם לא רק קיבלו אותי אלא הציעו לי מלגת לימודים, אחרת לא הייתי יכול לעמוד בתשלום", הוא מספר. "אז עזבתי את סווטו בפעם הראשונה, והלכתי ללמוד אמנות במשך ארבע שנים. אחריהן השלמתי לעוד שנתיים בתואר שני. כבר בתקופת הלימודים התחלתי להציג את העבודות שלי בתערוכות קבוצתיות ברחבי דרום אפריקה, וכשסיימתי ללמוד, העבודות שלי כבר היו יחסית מזהות".

"לא מרשים לשחורים לכעוס ולדבר על אפרטהייד - כי זה פוגע בלבנים". חלל התערוכה בגלריה ברוורמן (צילום: אלעד שריג)

כבר בעבודותיו הראשונות נגע מודיסקאנג בנושאים של גזע, זהות, מהגרים ופוליטיים, בדגש על היחסים בין האדם השחור לאדם הלבן במולדתו. "כשאתה גדל במקום שיש בו הרבה עוני, הרבה אבטלה, הרבה אלימות והרבה חוסר סדר, אתה מתחיל בשלב מסוים לתהות למה הדברים הם כפי שהם, מדוע אלה התנאים שאנחנו חיים בהם", הוא מסביר. "כשעזבתי את סווטו בפעם הראשונה והתחלתי להכיר אנשים ממקומות אחרים, כמו סטודנטים מקייפטאון שבאו מרקע שונה לגמרי, הבנתי שיש בכל הסיפור הזה משהו פוליטי. הבנתי שהחוויה שלי כילד וכנער לא הייתה כמו החוויה של כל ילד ונער בדרום אפריקה".

לדבריו, היציאה מסווטו גרמה לו להתעניין ולחקור את ההיסטוריה של דרום אפריקה, מהגעת ההולנדים, דרך השלטון הבריטי ועד משטר האפרטהייד. "חייתי שמונה שנים מחיי תחת האפרטהייד", הוא מספר, "וראיתי במו עיני את השינוי שהמדינה עברה. אבל יש לי גם מספיק זיכרונות מלפני כן, ממה שקרה לפני הבחירות הדמוקרטיות הראשונות, ומהאלימות הרבה שהתחוללה, בעיקר בערים השחורות. גם אחרי שנת 1994, אז התקיימו הבחירות הרב-גזעיות הראשונות, האלימות לא פסקה. היא אפילו נהייתה חמורה יותר. מדובר בדור שלם של חיילים שחורים שאומנו להילחם ואחר כך הוחזרו לגור בערים האלו, בעוני רב. שם התפתחה אלימות שהייתה תוצר ישיר של המאבק הפוליטי".

אז למה כשמתכלים בעבודות שלך – הן לא נראות אלימות בכלל?

"בעבודות שלי אין אלימות. זו הדרך שלי להתמודד עם הטראומות שחוויתי. אני לא חושב שלצפות באלימות שמשוחזרת ביצירות אמנות זו דרך להתמודד איתן. אני משרטט בעבודות מתחים פסיכולוגיים ורגשיים. העבודות מנסות להביא לידי ביטוי את האופן שבו ההיסטוריה של האלימות בדרום אפריקה השפיעה על הגוף השחור שלי".

PASSAGE, הסדרה שאותה הציג מודיסקנג בוונציה, חושפת דימויים של אנשים שחורים שכובים על סירה קטנה שצבעה הלבן בולט מאוד, בתוך ים שמימי שחורים לגמרי. הניגודיות בין השחור ללבן היא הדבר הראשון שמבחינים בו – השחור הוא מאוד שחור והלבן הוא מאוד לבן. הקוטביות הזו יוצרת מתח מידי בתמונה. בנוסף, הדימויים של ים, מים וסירות מתקשרים באופן אסוציאטיבי למהגרים, פליטים, אנשים שמנסים לברוח מגורלם אל מקום טוב יותר. את העבודות צילם מודיסקנג בקייפטאון, במי הבריכות שיוצרת גאות האוקיינוס, עם צוות צילום שלא היה מבייש סרט קולנוע קטן, מצלמה שמוצבת על מנוף ועוד. "הטריגר לסדרה הזו, שבונציה כללה גם עבודת וידיאו, היה המחקר שלי, שלקח אותי בחזרה להגעה של ההולנדים לדרום אפריקה במאה ה-17, והתנועה של עבדים שחורים שהגיעו אליה בתקופת ההולנדים ובתקופת השלטון הבריטי שהחל במאה ה-19", הוא מספר. "מדובר בתקופה של כמה מאות שנים שבה הגוף השחור היה תמיד במקום הנמוך ביותר – וזה מה שבנה חלק ניכר מהדי.אן.איי של התרבות הדרום אפריקנית".

"אני משרטט בעבודות מתחים פסיכולוגיים ורגשיים". מתוך PASSAGE

כילד החשבת את עצמך כנחות ביחס לאנשים או לילדים לבנים?

"כשהייתי ילד לא הכרתי אנשים לבנים. ידעתי שיש כאלה במקומות מסביב, וידעתי שיש איזו בעייתיות ביחסים בין השחורים ללבנים, אבל לא ידעתי להסביר מהי. אבל המקום שבו גדלתי היה רווי במתחים בתוך האוכלוסיות השחורות ובין מפלגות שחורות מנוגדות. אני כן זוכר את השוטרים הלבנים שהיו מלווים הפגנות ומצעדים של תנועות השחורים. אף פעם לא הבנתי למה זה קורה, אבל זה תמיד נראה לי מוזר".

מוטיב המים בסדרה לא רק מתכתב עם סיפוריהם של הפליטים, אלא מתייחס גם למקום שבו הוצגה – ונציה. "הגעתי לעיר בפעם הראשונה שנתיים לפני כן, בביאנלה של 2015, שגם בה השתתפתי במסגרת תערוכה קבוצתית של אמנים צעירים", מספר מודיסקנג. "כשחזרתי לשם כנציג המדינה שלי, הבנתי שאני צריך להתייחס גם לחוויה של מי שיצפה בה שם. בערב הפתיחה של הביאנלה היה ירח מלא וכל התעלות היו במצב של גאות, כך שמי שצפה בעבודות ויצא מהתערוכה – הרגיש תהליך דומה שמתרחש בחוץ".

"הבנתי שכלל שאכניס את עצמי לעבודות - אעורר יותר הזדהות אצל מיליוני שחורים אחרים". עבודה של מוהאו מודיסקאנג

מפת האתר תנאי שימוש מדיניות פרטיות עזרה כתבו אלינו
ב-2013 INZILLO, עבודת וידאו מ-2013 שמוצגת בתערוכה בתל אביב, מצולם מודיסקאנג עצמו (כמו בהרבה מעבודותיו), לבוש בחליפה שחורה על רקע חלל לבן ניטרלי, כשהוא מקלף חומר שחור מידי. זהו שחזור של טקס אבלות מסורתי שהיה אופייני בעיקר לנשים השחורות, ועבורו, כמי שאיבד את אביו בגיל צעיר יחסית, הוא מתקשר למה שעברה אימו. "נשים שהתאלמנו היו צריכות להתבודד במשך שישה חודשים, לפעמים אפילו שנה", הוא מספר, "ומאחר שהרבה גברים שחורים נהרגו בתקופת האפרטהייד על ידי המשטרה, אלה טקסים שהיינו רואים לא מעט. אני אומנם ראיתי רק את אמא שלי עוברת את התהליך הזה, אבל זו טראומה קולקטיבית של הנשים השחורות, של מה שהן היו צריכות לסחוב על כתפיהן".

למה חשוב לך להשתמש בדיוקן העצמי שלך בעבודות?

"אני חושב שמאז פרויקט הגמר שלי בלימודים אני עסוק בביוגרפיה האישית שלי, בדברים שאני עברתי, וזה היה רק טבעי מבחינתי להכניס את עצמי אל העבודות. ניסיתי גם להתרחק מהדימויים של צלמים שחורים שהייתי חשוף אליהם כסטודנט, שבעיניי ייצגו את השחורים באופן די בעייתי. אני כן מתעד בעבודות שלי אנשים אחרים מדי פעם, אבל עם הזמן הבנתי שכלל שאני מכניס את עצמי יותר למקום הזה, כך זה מעורר הזדהות אצל מיליוני שחורים אחרים, בדרום אפריקה ובעולם כולו".

"אותן מכונות שניהלו את דרום אפריקה בעבר - מנהלות אותה גם היום". צילום של מוהאו מודיסקאנג

זו הפעם הראשונה ששמודיסקאנג מציג בישראל. הקשר עימו נוצר לאחר שעדי גורה, האוצרת של גלריה ברוורמן, צפתה באחת מעבודותיו ביריד אמנות בעולם, ובמשך חודשים רבים ניסתה לאתר אותו. הוא מעולם לא ביקר בישראל, וגם לפתיחת התערוכה לא הגיע בשל הקורונה. בדרום אפריקה נרשמו רק לאחרונה הקלות בסגר שהחל בחודש מרץ, ועד כה לא

יכלו התושבים אפילו לנסוע מעיר לעיר. "לי יש סטודיו בבית, אז יכולתי להמשיך לעבוד על פרויקטים עתידיים, כמו עבודה מוזמנת שאני עומד להציג באמסטרדם", הוא מספר. "אבל לא יכולתי לנסוע מיוהנסבורג לקייפטאון כמו שאני נוהג לעשות, או לנסוע לתערוכות במקומות אחרים. מה שכן עשיתי הרבה בתקופת הסגר היה לקחת את המצלמה ולתעד את מה שקורה ברחובות. המצב במדינה קשה, הרבה אנשים איבדו את העבודה שלהם ויש חוסר ודאות מאוד גדול ברמה הכלכלית".

מפת האתר תנאי שימוש מדיניות פרטיות עזרה כתבו אלינו

אתה חושב שהמצב בדרום אפריקה היום טוב יותר מבימי האפרטהייד?
"לא. יש הרבה בעיות חברתיות, הרבה אבטלה, הרבה עוני, הרבה שנאת זרים. לא הרבה
השתנה, אותן מכונות שניהלו את המדינה בעבר מנהלות אותה גם היום, אבל עכשיו יש איזו
תחושה כאילו אתה צריך להילחם באויב בלתי נראה. מה שכן, יש במקביל תמיד גם צורך

"יש תחושה של צורך להילחם באויב בלתי נראה". מתוך PASSAGE